

tus in vinculo pacis; et Deus pacis erit vobiscum.

EPISTOLA CXLVI.

AD BURCHARDUM BALERNENSEM ABBATEM (399).
Gaudet suos in eo formando labores non esse irritos: felicem tamen successum uni Deo tribuendum.

1. Ignitum eloquium tuum vehementer, et ignitum illo igne, quem Dominus misit in terram. Legi illud, et concaluit cor meum intra me: benedixi illi fornaci, de qua hujusmodi scintillæ evolassent. Nonne cor tuum ardens erat in te, cum ista dictabas? Bonus homo de bono thesauro suo profert bona. Si laboravi in te, uti tu humiliter memoras, non me piget. Aravi in spem profecto percipiendi fructus, et spes non confundit. En de fructu operum meorum satiantur viscera mea in terra aliena: et sentio ipso meo experimento semina mea, non secus viam, non super lapides, non inter spinas, sed in terram bonam et optimam cecidisse. Et si, cum parerem, tristitiam habui, jam non memini pressuræ præ gaudio, quia natus est infans in mundo. Infans dixerim malitia, non sensu: quem posset Salvator præponere senibus imitandum, dicens, *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum* (Matth. XVIII, 3). Infans qui dicat: *Super senes intellexi, quia mandata tua quæsi; qui dicat: Adolescentulus sum ego et contemptus, justificationes tuas non sum oblitus* (Psal. cxviii, 100, 141).

2. Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita, Pater, quia sic placitum est ante te (Matth. xi, 25, 26). Tuo placito sunt id quod sunt, non suo merito. Nec enim invenis merita, sed prævenis. Omnes peccavimus, et

(399) Balerna ordinis Cisterciensis in diocesi Vesontionensi condita anno 1136. Abbas primus Burchardus, cujus censuram habes in fine libri primi Vitæ S. Bernardi.

(400) Scripta anno Christi 1138. Istud Bernardi responsum deest in manuscriptis non paucis, in primis editis locatum post epistolam 307. Cæterum hæc epistola 147 duabus Petri epistolis respondet, quarum una est in libro secundo epistola 29, altera 37 quam hic exhibemus, ut videas, quanto amicitia lædere sibi invicem cohæserint sanctæ illæ animæ: de qua revide notas ad epistolam 228 epistola s'c habet:

Venerabili et dilectissimo mihi domino BERNARDO Claræ-Vallis abbati, frater PETRUS humilis Cluniacensium abbas, valere semper in Domino,

Quantum reverentiæ, quantum amoris tibi anima mea in penetralibus suis conservet novit ille, quem in te veneror et amplector. Feci, hoc, etiam dum adhuc absentia tua, vultum corporis tui mihi invidens, abscondebatur: quia jam fama velocior corpore, beatæ animæ faciem oculis mentis meæ, modo quo poterat, inferebat. At ubi, quod diu negatum fuerat, tandem sum assecutus, et phantasmata somniorum veritate succedente evanuerunt: adhæsit anima mea tua, nec ab amore tuo ultra divelli potuit. Ita charitas tua totum me sibi deinceps vindicavit, ita virtutes tuæ et cogniti mores rapuerunt, ut nihil mihi

egemus præveniri. Tu ergo, frater, agnosce te præventum, et præventum in benedictionibus dulcedinis, non a me qui nihil sum, sed ab illo qui me, ut de tua te salute monerem, aspirando prævenit. Nam ut multum mihi tribuas, plantator sum, rigator sum: absque illo tamen qui incrementum dat, quid sum? ipsi te in omni humilitate subicias, ipsi tota devotione inhæreas. Me vero utere ejus servo, conservo tuo, comite in via, cohærede futuro in patria: si tamen studiosissime implevero ministerium ad quod tibi missus sum; idque quantum in me est effecero, ut hæreditatem capias salutis. Ad ea de quibus questus es, ita respondeo. Necessitates tuas ut meas portabo, cum venero.

152 EPISTOLA CXLVII.

AD PETRUM ABBATEM CLUNIACENSEM (400).
Petrus Bernardum, peregre inter varios et difficiles pro Ecclesia labores agentem, misso Gebuino archidiacono Trecensi consolatus fuerat. Ejus itaque benevolam animam suavissime recolit, et feliciter extincto jam schismate Ecclesiæ statum prædicat.

Domino et Patri reverendissimo PETRO Cluniacensi abbati, suus BERNARDUS, quod suus.

1. Visitet te Oriens ex alto, o bone vir, quia visitasti me in terra aliena, et in loco peregrinationis meæ consolatus es me. Bene fecisti, intelligens super egenum et pauperem. Absens eram, et absens etiam longo tempore; et recordatus es nominis mei, homo magnus, occupatus in magnis. Benedictus sanctus angelus tuus, qui pio pectori tuo id suggestit: benedictus Deus noster, qui persuasit. Ea teneo, unde glorior apud extraneos, litteras tuas, et illas litteras in quibus tuam mihi animam effudisti. Glorior quod habeas me non modo in memoria, sed et in gratia. Glorior privilegio amoris tui, reffectus sum de abundantia suavitatis pectoris tui.

de me, quod tuum non esset, relinquerent; nihil tibi de te non meum esse permitterent. Mansit in me constanter ex illo tempore, et utinam sic in te maneat Christi causa cæpta! mutua charitas, quæ sola, quia nunquam excidere novit, morem suum, quantum ad me pertinet, in me optime conservavit. Cumque hanc omni auro chariorem, omni gemma clariorem, in sinu meo reposuerim, in thesauris absconderim, miror quod tanto tempore, non qualia vellem indicia, hujus a te mihi custodiæ charitatis acceperim. Ago quidem gratias, quod sæpe per quoslibet salutationibus missis, non penitus te amici oblitum signasti. Sed queror, quod certiora per litteras indicia hactenus non dedisti. Certiora dixi, quia nescit charta impressum mutare sermonem: cum loquentium lingua, addendo, vel demendo, injunctam mutat sapiens veritatem. Unde, quia ut electus præliator, paratus in diem belli, pro Ecclesiæ Dei periculis, dextra et læva uteris, et per arma justitia a dextris et a sinistris contendis; nuntios meos, quos domino papæ dirigo, ex parte amicitia tue secure committo: quoniam qui alienorum causis assistis, tuorum negotiis deesse non poteris. Per quos, ut querela mea sopiatur, esse tuum, ac reditum, et statum domni papæ non solum legatis meis, sed et litteris tuis committe. Utinam et te a curia laboriosa, et me a cura periculosa expeditum, ut somper optavi, nunquam mutandus unus locus retineat, una charitas uniret, unus Christus susciperet!

Non solum autem, sed et glorior in tribulationibus, si quas dignus habitus sum pro Ecclesia pati. Hæc Plane gloria mea et exaltans caput meum, Ecclesiæ triumphus. Nam si socii fuimus laboris, erimus et consolationis. Collaborandum fuit et compatiendum matri, ne et de nobis quereretur dicens: *Qui juxta me erant, de longe steterunt, et vim faciebant qui quærebant animam meam* (Psal. xxxvii, 12, 13).

2. Deo autem gratias, qui dedit ei victoriam, honestavit eam in laboribus, et complevit labores illius. Tristitia nostra in gaudium, et luctus noster in citharam versus est. Hiems transiit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit, amputatum est sarmentum inutile, putre membrum. Ille, ille iniquus qui peccare fecit Israel, morte absorptus est (401), et tractus in ventrem inferi. Fecerat quippe, secundum prophetam, pactum cum morte, et cum inferno fœdus inierat (Isa. xxviii, 15): ideoque, juxta Ezechielem, factus est perditio, et non subsistit in æternum. Alius quoque omnium sicut maximus, ita et pessimus inimicus, abscissus nihilominus est (402). Et is erat unus ex amicis Ecclesiæ, sed illis, de quibus solet queri, et dicere: *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt* (Psal. xxxvii, 12). Si qui restant, cito speramus de similibus idem judicium. Prope est ut revertar ad fratres meos, si vita comes fuerit, per vos, sicut intendo, transiturus. Interim commendo me sanctis orationibus vestris. Salutamus fratrem Hugonem Camerarium, et omnes qui circa vos sunt, cum reliqua sancta multitudo.

EPISTOLA CXLVIII (403).

AD EUMDEM.

Paucis Petro respondet, plura in aliam occasionem reservans.

Domino PETRO abbati Cluniacensi, BERNARDUS, humile dilectionis obsequium.

Lectis litteris vestris, lætatus sum in eis quod tantillum videlicet tantus in benedictionibus dulcedinis prævenire curastis. Cæterum vivendi nos invicem, et colloquendi pariter, quoniam dignum judicatis, quando se offeret illa opportunitas, quando conveniens locus, quando justa occasio? Hæc interim 153 paucis vestris pauca red-

(401) Antipapa Anacletus, mortuus anno 1138. Mortis genus describit Ernaldus, in libro secundo de Vita S. Bernardi, cap. 7; Ordericus, pag. 915, Anacletum subita morte decessisse tradit. Victor ab æmulis Innocentii subrogatus, ex Vita Bernardi.

(402) Videtur is esse Gerardus episcopus Engolismensis, mortuus anno 1136, ex notis ad epistolam 126. De ejus morte Ordericus, pag. 908, ubi eum eruditissimum vocat, et virum « magni nominis et potestatis in Romano senatu tempore Paschalis papæ et Gelasii, Calixti et Honorii. »

(403) Scripta circa annum 1138.

(404) Scripta anno Christi 1138.

(405) Monasterium Sancti Bertini apud Audomaropolim, aliis Sithiense, cum ad extremam inopiam devenisset, a Lamberto abbate Hugoni abbati Cluniacensi commissum, anno 1101. Ita demum

didimus, ampliora libenter donaturi, cum ea vobis onerosa non fore cognoverimus. Alioquin quando hoc ipsum auderet nostra pusillitas, nisi daret ad dignitatem accessum vestræ dignationis humilitas?

EPISTOLA CXLIX (404).

AD EUMDEM.

Monet ut a monasterio Sancti Bertini tam operose sibi vindicando desistat.

Quam nolim fieri quod vestræ putem obviare Reverentiæ, credo sinceritatem vestram non latere. Ea fiducia suggerere vobis non dubito, quod suggerendum videtur. De monasterio Sancti-Bertini (405) vellem vos moderatius agere, quam cœpistis. Nam etsi hoc vobis in pace subijcere, et absque omni contradictione possetis, ne tunc quid vestra referre quidem video. Neque enim crediderim vos delectari honore, cum tanto onere. Nunc vero cum nec absque magno labore vindicare vobis, præfatum monasterium, nec in pace, ut aiunt, queatis possidere: honesta vobis, ut mihi videtur, præbetur quiescendi occasio, timor inquietandi.

EPISTOLA CL (406).

AD DOMINUM PAPAM INNOCENTIUM.

Laudat pontificem ex variis recte factis, ejusque zelum excitat adversus ambitionem Philippi, qui modis illegitimis sedem Turonensem invadere tentabat.

1. Sanitas capitis redundet in membra. Unguentum quod descendit in barbam de capite, extrema quoque fimbria vestimenti participet. Si percusso pastore diffugerant oves, valente et incolumi secure revertantur ad pastum. Quod dicimus hoc est. De gloriæ vestræ crebris successibus creber nuntius lætificat civitatem Dei. Justum proinde est ut vestra prosperatio Ecclesiæ roboratio sit: et cum exallat Deus electum de plebe sua, ipsa quoque se sentiat exaltari, ac de roboris incremento fortiolem agnoscat. Nam si compassa est, et conregnare debet. Sic dignum vobis, sic nobis necessarium. Quid enim? si in timore et angustia æquitatis vigor non languit, non tepuit fervor, modo cedimus cum appropinquamus ad palmam? quæ emittit in infirmitate, in sublimitate virtus succumbet?

2. Quam nempe in manu valida ordinatum est refloruit tum facultatibus, tum religione, tum etiam numero monachorum, ut cum ibi vix duodecim antea monachi vivere possent, ibidem accreverit numerus ad centum et quinquaginta, ex quibus multa Belgii et Franciæ monasteria regularem disciplinam receperunt, teste Hermanno monacho in Spicilegii tomo 12, pag. 443, cui Iperius consentit. Hugone Cluniacensi abbate mortuo, jugum excusere Sithienses, qui abbatem suum, inconsultis Cluniacensibus, in litem vocarunt. Eis eo usque perducta est, ut duos jam abbates, Joannem videlicet ac Simonem, dejecisset Innocentius II, agente Petro Venerabili, qui tandem urgente, Bernardo, jure suo cessit, et Bertinenses sui juris esse permisit. Vide notas ad Apologiam, tomo II.

(406) Scripta anno Christi 1133.

nobile illud monasterium Virziliacense (407)? Nec insanis profecto tumultibus armata plebis, nec effreni furentium atque obstrepentium vesaniæ monachorum, nec, quod his fortius fuit, copiis mammonæ cedendum putavit vel ad modicum apostolica celsitudo. Quid apud Sanctum Benedictum (408)? numquid regia indignatio prohibere potuit spiritum libertatis, accensum atque accinctum adversus carnem et sanguinem? Sic Sancti Memmii (409), sic Sancti Satyri (410), miro modo

(407) Alias, *Vezeliacense*, diocesis *Eduensis*, a Gerardo comite Nivernensi et Bertha ejus uxore constructum circa annum 821, in gratiam monialium, quibus monachi substituti, iisque demum canonici sæculares anno 1537. Hujus monasterii reformationem, agente Henrico Burgundiæ duce, Guillelmus Sancti-Mayoli abbat Cluniacensis discipulus, primo quidem instituit; deinde vero S. Hugo itidem Cluniacensis abbas jam collabentem disciplinam iterum restauravit. Ex qua Paschalis II auctoritate factum est, ut Cluniacensi abbati anno 1103 omnino subiceretur. Vide Duchenius in notis ad Bibliothecam Cluniacensem. At monachi Vezeliacenses Cluniacensium jugum paulatim detrectantes, rursus ab Innocentio II eisdem subesse compelluntur. Qua de re Vezeliacensis historicus, ita loquitur: « Hanc siquidem libertatem cum per trecentos fere annos ab ipso suæ foundationis principio Vizeliacensis Ecclesia quiete et absque calumnia obtinisset, tamque de suis quam de aliorum fratribus monasteriorum sibi Patres indifferenter præfecisset, Cluniacensis longe post exorti per subreptionem sibi vindicare nisi sunt, assensum quidem primum, deinde vero jus electionis sibi arrogantes, mentientes utique a Paschali traditam sibi curam ordinis Ecclesiæ Vizeliacensis. Ob quam prorsus causam eadem Ecclesia sub Innocentio II papa grave scandalum pertulit, reclamando libertatem ingentiam, dum per violentiam ejusdem Innocentii et comitis Nivernensis, intruso a Cluniacensibus quodam Alberico, fere omnes saepe fati monasterii fratres vinculis colligati » etc. Spicilegii Acheriani tom. III.

(408) Intellige Sanctum Benedictum super Padum, Padolironense appellatum, de quo idem constitutum a Gregorio VII et Calixto II ac de Vizeliacensi, nempe ut in illo sine Cluniacensis abbatis consilio, provisione et præcepto, abbas nullatenus eligeretur, aut electus sine commendatitiis ejus litteris a quoquam episcopo benediceretur. Cum autem secus acitari ceptum esset, Innocentius petente Petro Venerabili litteris suis mandavit (quem admodum ex Bulla Clementis III data anno 1187 colligere est, Biblioth. Cluniac. col. 2452) ut Guillelmus abbas, Cluniacensibus inconsultis, electus et ordinatus, eisdem sese representaret, et obedientiam reverentiamque exhiberet.

(409) S. Memmii ex celebri olim apud Romanos Memmiorum familia oriundus, in Galliam a B. Petro Apostolo directus est, et Catalaunorum primus episcopus exstitit. In ejus honorem apud eandem urbem condita est insignis canonicorum ecclesia, quæ institutum canonicorum regularium ordinis S. Augustini suscepit auctoritate Innocentii II.

(410) Mathildis uxor Gofredi Bulloniensium (aut Boloniensium, civitate Boloniensi, quæ est secus mare Anglicum sita inquit Guillelmus Tyrensis, libro 9, cap. 5), primique recuperatæ Jerusolymæ regis, impetravit a Paschali summo Pontifice corpus B. Satyri martyris, ejus agitur solemnitas Nonis Martii, eique posuit in diocesi Bituricensi sæcularium canonicorum collegium: qui intra pau-

eclesiæ immutatae sunt, et de synagoga Satanae restituta sunt in sanctuarium Dei, vellent, nollent omnes iniqua agentes supervacue. Sed nec Leodii cervicibus imminens mucro barbaricus compulsi acquiescere importunis improbisque 154 postulationibus iracundi atque irascentis regis (411). Quis vero dignis efferat laudibus, quod novissime diebus istis de manu potentis, eminus licet, emissum est in turbatores Ecclesiæ Aurelianensis (412)? Revera nunc sagitta Jonathæ non abiit retrorsum (II Reg.

cos annos (tam faciles et proclives ad deteriora sumus!) ad vitam adeo sæcularem et immoderatam degenerarunt, ut Innocentius jusserit eos exponi, reponique B. Augustini canonicos, quod Memoriale historiarum sic insinuat: « Anno 1138, clarebat ordo canonicus Sancti-Victoris Parisiensis, celebrisque per orbem fama habebatur propter insignes personas, moribus et scientiis ornatas: quas in diversis mundi Ecclesiis sparsit, velut vitis fecunda palmites proferens transplantandos. Hoc enim tempore fuerant ibidem accepti canonici professi prælati in Ecclesia Romana duo cardinales, dominus Hugo, episcopus Tusculanensis, et magister Ivo; abbates quoque novem. In ecclesia Sancti-Satyri Bituricensis abbas Radulfus, » et cætera. His subscribit Necrologium Sancti-Victoris Parisiensis, in quo ad quintum Idus Februarii legitur: « Obiit dominus Andreas abbas Sancti-Satyri, et noster canonicus. » Stephanus ex abbate Sanctæ-Genovefæ Parisiensis, episcopus Tornacensis, in epistola ad Lucium III papam (quæ incipit, *Movetur usque*, etc.), commendat ejusdem cœnobii gravem constantemque disciplinam. Adde quod in libello taxationis episcopatum et beneficiorum Franciæ isthæc abbatia sub ordine S. Augustini recensita sit.

(411) — Id potissime videtur intelligendum de investituris ecclesiarum ab imperatore Lothario repositis, et ab Innocentio denegatis. « Eo quoque tempore, » inquit abbas Ursperg, ipse Papa adiit imperatorem Lotharium, petens ab eo favorem contra Petrum Leonis, et suos fautores. » Sane Imperator usus consilio super hujusmodi responso, cepit a papa repetere investituras episcopatum, quas multo tempore imperatores ante se habuerant. Ideoque apostolicus non modicum est turbatus, et de adventu suo contristatus; de reditu quoque anxius effectus. Nam petitionem principis exaudire non poterat super tali articulo, pro quo Ecclesia tot mala sustinuerat. Interveniens tamen consilio et orationibus S. Bernardi, securus recessit ab Imperatore. Otto Frisingensis quidem libro 7, cap. 18, idem sed mitius denarrat.

(412) Quinam isti fuerint discimus ex nonnullis epistolis, quas noster Acherius Spicilegii tom. III, pag. 153 sqq. inseruit. Et primo quidem ex epistola Archembaldi Ecclesiæ Aurelianensis subdecani ad Henricum Senonensem archiepiscopum, advertimus hujus perturbationis inventorem fuisse Joannem quemdam Aurelianensem (is postea eundem Archembaldum necari præcepit: vide epistolam 161), in archidiaconi dignitatem intrusum, cui cum Archembaldus alicui clerici sese opponeret, graves injurias, bonorumque fere omnium detrimenta tum ab ipso Joanne, tum ab ejus fautoribus Bartholomæo Capiterio, Zacharia Pagano archidiacono, Jacobo Sancti-Aniani subdiacono, etc. passi sunt. Unde in fine sic rogat, « quatenus de malefactoribus suis plenariam sibi justitiam faciat » Henricus archiepiscopus (ad quem vacante sede Aurelianensi confugerant), « et Ecclesiam quæ sanguinis effusione et sacrilegiis multis polluta erat, cessare seu interdicti juberet, et

1, 22), et hasta ejus non est aversa. In quo tamen verbo rex quidem turbatus est: sed non omnis Jerosolyma cum illo. Magis autem mitigavit omnem iram suam et ipse tandem. Erubuit siquidem, et timuit armari frustra adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Hinc prorsus elevata est magnificentia tua super cælos: tantum ut laudabile principium condigno exitu perorneretur (413). Quod quidem universi qui vos amant, vehementer expectant: idque flagitant maturari.

3. Sane simili zelo, et in manu æque potenti, Ecclesiæ Turonensi jamjamque subvenire necesse est. Alioquin prope interitum est et ipsa, nisi cito feratis auxilium. Revixit, ut aiunt, Gisleberti spiritus (414) in Philippo, ipsius plane et nepote carnis, et hærede ambitionis. Quanta nempe dominandi cupiditate et iste juvenis inardescat, indicat matris suæ Ecclesiæ diuturnus et miserabilis cruciatus, quo pene eam eviscerat miser, ut se parturiant in honorem. Est tamen auctore Deo ejus tergiversationibus finis tandem impositus: si tamen, quod dictante justitia, et compellente malitia, et pace provocante in eum actum est, apostolica auctoritati ratum habere placuerit. Absit autem ut confundat fideles suos benigna majestas, quibus idem negotium dignum duxit committere terminandum! Absit, absit ut sæva ambitio refugium habeat apud innocentiam defensorem! Hoc ipsum quantæ audaciæ est quod tentat, quantæ dementiæ quod sperat! Semel et secundo jam apostolici contemptor mandati, justitiam subterfugit: et nunc impudentiori temeritate audet denuo nihilominus tantæ æquitatis vultibus presentari! Cui obscurum est quam impie cogitet in mammonæ viribus turrim fortitudinis oppugnare, homo qui de justitia penitus non præsumit! Sed securi sumus: siquidem qui

hanc injuriam, quæ in dominum papam redundabat, ulcisci non differret. » Exstat ibidem alia ejusdem argumenti epistola a Gaufrido episcopo Carnotensi ad prædictum Henricum, transmissa. Et fortasse Joannes ille intrusus suam dignitatem Regis auctoritate vindicabat. Sed tandem Innocentius papa arrepta oppressor tutela, nunc dicto Gaufrido Carnotensi apostolicæ sedis legato istius causæ curam et patrocinium mandavit, et reos ad satisfaciendum coegit.

(413) Hic quidam editi interponunt duos versus contra fidem manusccriptorum.

(414) Gislebertus seu Gilbertus decessor Hildeberti, qui anno 1125 ex cathedra Cenomannensi in Turonicam translatus est, eamque tenuit annis sex cum totidem mensibus, ut ad epistolam 122 notavimus. Eo mortuo Philippus Gisleberti nepos malis artibus sedem invadens favente Anacleto, huic epistolæ occasionem dedit, et sequenti, quæ prior scripta est Philippo cedere coacto, Hugo canonicus suffectus. Lege Analectorum tomum III, pag. 338.

(415) Scripta est hæc epistola anno 1133. Alias inscribitur, *Ad Philippum Turonensis Ecclesiæ electum*. — « Anno 1137, Hildeberto Ecclesiæ Turonensis pontifice mortuo, canonici ejusdem Ecclesiæ violentia Goffridi comitis propriis sedibus sunt expulsi. Cum vero pontificem canonicè deberent eligere, in partes divisi sunt. Quidam enim illorum, contra sanctorum scita canonum, quemdam Philippum, Gil-

berti ante Hildebertum in eadem sede ambitiosi episcopi nepotem, aliis reclamantibus elegerunt. Philippus confestim Anacleto pseudopontificem adiit, ut ab eo confirmaretur et ordinaretur; moxque Turonos reversus est. Interim Hugo, vir prudens et nobilis, a saniori parte eorumdem clericorum canonicè eligitur, et in Cenomannensi Ecclesia a Guidone et comprovincialibus episcopis consecratur: quo Philippus cognito, secum ornamenta Ecclesiæ deferens, furtim aufugit. » Hæc ex Actis episcoporum Cenomannensium editis in tom. tertio Analectorum. Cum hæc agerentur, Bernardus, qui tunc Viterbii morabatur, has litteras scripsit ad Philippum; qui aliquanto remissior factus, Anacleto mortuo deinceps, Turonensem Ecclesiam ambitu suo exagitavit: contra quem Vir sanctus anno sequente 1138, ad Innocentium scripsit epistolam præcedentem. Cæterum sub Hugone archiepiscopo, qui tandem Philippum evicit, id contigit quod Innocentius III commemorat in libri III epistola 79: « Adjecit etiam pars Dolensis, quod processu temporis, bonæ memoriæ Eugenius papa, prædecessor noster, felicis recordationis Bernardum Claræ-Vallensem abbatem ad sopiendam inter easdem Ecclesias controversiam destinavit, cujus statum servare noluit Ecclesia Turonensis. » Hæc longe post initium epistolæ ab Innocentio III scriptæ in causa Turonensis Ecclesiæ adversus metropolim Dolensem.

tentatur, Innocentius, est, et filius iniquitatis non apponet nocere ei.

4. De cætero memoriam abundantiam suavitatis tuæ, dulcissime Pater, dum suspiramus presentiam dulciter invicem eructamus: quia caremus illa, in ista consolamur. Hæc sedula cordibus, hæc oribus frequens, sal est in omni sermone, aures mulcet, dulcorat ora, corda recreat et inflamat: celeberrima est in conventibus sanctorum, colloquia condit, impinguat preces, ad orandum sollicitat. Oramus et nunc solliciti pro vobis et vestris, ut æterna memoria dignos vos ipsa æternitas habeat, cui et pro qua temporaliter laboratis. Amen.

EPISTOLA CLI.

AD PHILIPPUM TURONENSIS ECCLESIE INVASOREM (415). *Gravem animi sui dolorem exprimit super Philippo, Turonensis Ecclesiæ præsulatum indebitis modis ambiente.*

Doleo super te, Philippe charissime: sed quæso te ne rideas dolorem meum; nam si tibi minime videris forsitan esse dolendus, ideo magis dolendus. Tu videris quid de te sentias: ego te arbitrator omnium lacrymarum 155 fonte plangendum. Dolor meus non est dignus subsannatione, sed compassione: quia dolor meus non est de carne et sanguine; non de amissione rerum periturarum, sed de te, o Philippe! Non potui expressius demonstrare magnitudinem causæ doloris: Philippus est in causa. Cum hoc dico, gravem Ecclesiæ pronuntio luctum, quæ te aliquando suo gremio confovebat, germinantem sicut lilium, florentem donis cœlestibus [al. florentem donis innumeris]. Quis tunc temporis non clamabat, bonæ spei juvenem, bonæ indolis adolescentem? Sed heu! mutatus est color optimus (Thren. iv, 1). A quanta spe decidit Francia quæ te genuit et nutrit! O si cognovisses et tu! (Luc.

berti ante Hildebertum in eadem sede ambitiosi episcopi nepotem, aliis reclamantibus elegerunt. Philippus confestim Anacleto pseudopontificem adiit, ut ab eo confirmaretur et ordinaretur; moxque Turonos reversus est. Interim Hugo, vir prudens et nobilis, a saniori parte eorumdem clericorum canonicè eligitur, et in Cenomannensi Ecclesia a Guidone et comprovincialibus episcopis consecratur: quo Philippus cognito, secum ornamenta Ecclesiæ deferens, furtim aufugit. » Hæc ex Actis episcoporum Cenomannensium editis in tom. tertio Analectorum. Cum hæc agerentur, Bernardus, qui tunc Viterbii morabatur, has litteras scripsit ad Philippum; qui aliquanto remissior factus, Anacleto mortuo deinceps, Turonensem Ecclesiam ambitu suo exagitavit: contra quem Vir sanctus anno sequente 1138, ad Innocentium scripsit epistolam præcedentem. Cæterum sub Hugone archiepiscopo, qui tandem Philippum evicit, id contigit quod Innocentius III commemorat in libri III epistola 79: « Adjecit etiam pars Dolensis, quod processu temporis, bonæ memoriæ Eugenius papa, prædecessor noster, felicis recordationis Bernardum Claræ-Vallensem abbatem ad sopiendam inter easdem Ecclesias controversiam destinavit, cujus statum servare noluit Ecclesia Turonensis. » Hæc longe post initium epistolæ ab Innocentio III scriptæ in causa Turonensis Ecclesiæ adversus metropolim Dolensem.

xix, 42.) Tu, inquam, si apponeres scientiam, apponeres et dolorem (*Ecl. I, 18*), et dolor tuus faceret ne noster omnium esset infructuosus. Procederem si sequerer spiritum meum: sed nolo proferre plurima in incertum, et esse quasi aerem verberans (*I Cor. ix, 26*). Sed hæc scripsi, ut nostrum utcumque erga te affectum cognosceres, et ut nos scires esse in proximo, si forte Deus inspiraret tibi nostrum curare colloquium, et optatam nobis tui velles exhibere præsentiam. Sumus enim Viterbii (416), et te morari in Urbe audivimus. Dignare rescribere nobis quidquid illud sit quod de his litteris nostris corde conceperis, ut sciamus quid faciendum sit nobis, plus videlicet minusve dolendum. Quod si omnia contemnis, et in nullo nos audis, ego quidem fructum non perdam litterarum, quæ ex charitate procedunt; sed tu de contemptu ante tribunal terrificum respondebis.

EPISTOLA CLII (417).

AD DOMINUM PAPAM INNOCENTIUM, PRO TRECENSI EPISCOPO.

Insolentiam clericorum nutriri ignavia episcoporum: Trecensem vero ob clericos correptos gravari.

Insolentia clericorum, ubique terrarum turbat et molestat Ecclesiam. Dant episcopi sanctum canibus, et margaritam porcis: et illi conversi conculeant eos. Merito quales foveat, tales et sustinent. Quos ditant Ecclesiæ bonis, non corrigunt eorum mala, maloque gravati portant. Alienis nimirum laboribus locupletantur clerici, comedunt fructum terræ absque pecunia: et prodit quasi ex adipe iniquitas eorum. Quos proprie hodieque respicit vetus illa scriptura: *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere* (*Exod. xxxii, 6*). Mens quippe assueta deliciis, nec exulta disciplinæ sarculo, multas contrahit sordes. Porro inveteratam rubiginem si tentes abradere, nec summis saltem digitis contingi patientur; sed, sicut scriptum est, *Incrassatus est dilectus, et recalcitravit* (*Deut. xxxii, 15*). Insurrexerunt testes iniqui, homines quos delectat vitam semper alienam rodere, negligere suam. Supplicat puer vester pro eo cuius in hac discordia, si non fallor, tota culpa est quod culpa redarguerit clericorum. Hæc pro episcopo (418). In reliquo pro me satisfacio. Scripta dignationis vestræ, quibus me

(416) Ergo tum Bernardus Viterbii in Etruria versabatur, et quidem anno 1133, quo in Germaniam ad Lotharium ab Innocentio missus est: quo ex loco præcedens ad Innocentium epistolæ scripta videtur. De alia apud Viterbium ejus mora vide sermonem 2 in Cantica, n. 14.

(417) Scripta circa annum 1135.

(418) Nimirum Trecensi, nomine Attone.

(419) Scripta anno Christi 1135. In codice Cisterciensi hæc observatio legitur: « Sciendum est, duos exstitisse Bernardos in domo Portarum, unum Priorem, alterum sub priore, qui et postea cardinalis fuit. » Prior ex monacho Ambroniacensi, Carthusiæ Portarum originem dedit anno 1115, de quo in Necrologio: « Pridie Idus Februarii obiit Bernardus primus prior Portarum 1152. » Longe aute

venire ad vos, cum jubere possetis, rogare dignantissime maluistis, norit Paternitas vestra ad me ante Nativitatem beatæ Mariæ minime pervenisse. Itaque non dico, *Juga boum emi quinque*; aut, *Villam emi*; aut, *Uxorem duxi* (*Luc. xiv, 18-20*): sed plane (quod et vos non ignoratis) parvulos lactare me fateor; et ideo quomodo sine gravi scandalo ac periculo ipsorum venire possim, non video.

156 EPISTOLA CLIII.

AD BERNARDUM DE PORTIS (419), DE ORDINE CARTHUSIENSI.

Potentem expositionem in Cantica Salomonis, prætenedit tenuitatem suam, tanto scilicet operi, et aliorum expectationi imparem.

1. Petis instanter, et ego constanter abnuo, sed parcens mihi, non te spernens. O utinam tuo studio ingenioque dignum aliquid elaborare possem! Lumen oculorum meorum, et ipsam quoque animam, si fieri posset, pariter tibi, amice charissime, et in Christi visceribus mihi potissimum in omni plenitudine dilectionis spiritualiter [*al. specialiter*] amplectende frater. Cæterum ubi ingenium, aut quando otium mihi sufficiens ad id quod petis? Neque enim leve quid aut vile, et quod nos possumus, postulare videris. Minime quippe pro minimis sic instares. Nam voluntatem tuam et curam in hoc satis produunt crebræ epistolæ tuæ, et vehementior spiritus eas animans. Nimirum proinde quanto id curiosius velle te sentio, tanto, crede mihi, scrupulosius acquiesco. Cur hoc? Ne magna videlicet expectanti, ridiculum producam murem. Hoc vereor, et hæc causa cunctationis meæ. Et quid mirum si vereor dare, quod edere verecundor? Invitus, fateor, præbeo, quod me existimem non tam edere profuturum, quam prodere contemnendum. Quis sane dare velit, quod dedisse dedecet, accepisse non prosit? Libens do, invitatus perdo. Scimus quoniam speranti grandia, modica minus grata venire solent. Quod autem non venit gratum, perditum est, non datum.

2. Tibi studii est, utpote otioso et vacanti, undecumque perquirere incentiva igni quo ardes, ut ardeas magis, et impleas voluntatem Domini tui dicentis: *Et quid volo nisi ut ardeat?* (*Luc. xii, 49*). Laudo; sed si illic ea quæras, ubi te frustratum postmodum non queraris. Erras si apud nos quæris.

id tempus regimen abdicaverat, successorem sortitus alterum Bernardum itidem Portarum priorem, post abdicatum Bellicensem episcopatum, ut censet Petrus Franciscus Chiffletius in Præfatione ad Manuale solitariorum, qui huic Bernardo secundo hanc et sequentem epistolam directam putat: additque tertium per id tempus Bernardum post beatum Nanthelmum ejusdem loci priorem, postea episcopum Diensem. Certe Bernardum, cui epistola cum sequente inscripta est, priorem non fuisse anno 1135, quo hæc epistola exarata est, constat ex n. 2, ubi Bernardus domnum Priorem salutatur, hoc est Bernardum primum faculam ac priorem portarum, qui locus est in Baugesio diocesis Lugdunensis, prope Rhodanum, tribus leucis a Bellicio urbe episcopali. Confer epistolam 250.

Ego potius illa abs te mendicare debuerim. Scio quidem dare quam accipere beatius esse (*Act. xxii, 39*); sed si detur quod danti honestum, accipienti utile sit: quale utique penes me quidquam esse penitus nescio. Quod autem habeo, vereor si in medium venerit, ne te quoque oplasse illud pudeat, pœniteat postulasse. Sed quid? non melius nos apud te tu ipse excusabis? Tui tibi certe fidem oculi faciant. Cedo importunitati tuæ ut vel exhibitio tollat suspicionem. Res est cum amico. Non parco jam verecundiæ: prorsus dum fiat quod tu vis, insipientiæ meæ non memorabor. Sermones paucos in principio Canticum Salomonis, recens dictatos, en facio transcribi: et tibi, cum necdum ediderim, quam citius mitto. In quo opere cum accepero tempus, Christo imperante curis, tentabo procedere: si tamen me inde confortes. Domnum et Patrem nostrum priorem vestrum, cum cæteris fratribus, per te devote saluto, et propitios habere apud Deum corde humili supplico.

EPISTOLA CLIV (420).

AD EUMDEM.

Non licuisse per negotia stare promissioni de invivendis Chartusienibus. Mittit petitos sermones in Cantica.

Dissimulare non valeo tristitiam cordis mei, nec patior ultra latere te cruciatum quem patior, Bernardus charissime. Memor antiquæ meæ promissionis, 157 propositum habui et desiderium magnum transire per vos, revisere quos diligit anima mea itineri meo solatium, laboribus levamen, peccatis remedium postulare: et culpis meis exigentibus factum est, non ut nollem, sed ut non possem. Pœnam siquidem hoc agnosco culpam, non culpam. Certus sis, homo Dei, minime prorsus amici fuisse incuriam, non pigritiam, non negligentiam: sed causam obstitisse plane non negligendam, et causam Dei. Nihilominus tamen vermis iste continue rodit me, et dolor meus in conspectu meo semper. Et quidem alias satis tribulor: sed, ut verum fatear, in nullo æque. Vincit labores itineris, calor incommodum, curarum anxietates. Ecce aperui vulnus amico: tua, frater, interest compati mihi, hoc est, portare mecum quod patior, ut reveler ego. Tuas et per te sanctorum, cum quibus es, orationes supplex flagito. Sermones super principia Canticum, quos tu petiisti, et ego promiseram, transmitto tibi: quibus lectis peto, ut quam citius opportune poteris, tuo rescripto moneamur vel ad procedendum, vel ad supersedendum.

(420) Scripta circa annum 1136.

(421) Scripta circa annum 1135.

(422) Forte in Ecclesia Papiensi, quæ per id tempus mortuo Petro vacabat. Non obtinuit hæc electio, sed prævaluit S. Bernardi consilium, electo Bernardo Portarum in episcopum Bellicensem, ex dictis, cui dignitati jam cesserat anno 1147, tum Portarum prior ex charta authentica apud Chiffletium.

(423) Scripta anno Christi 1135 vel sequente:

EPISTOLA CLV (421).

AD DOMINUM PAPAM INNOCENTIUM, PRO EODEM QUANDO ELECTUS EST (422).

Bernardum de Portis, in Lombardia destinatum episcopum, dignum quidem eo honore, sed tali loco minus idoneum; ideoque alteri convenientius reservandum.

Dilectum Deo et hominibus Bernardum de Portis, Pater venerande, vocatione vestra cogi ad opus et onus episcopale audivimus. Probabilis res, ac digna plane vestro apostolatu, ponere in lumine lumen absconditum; ne sibi soli vivat, qui et alios ad vitam trahere possit. Usquequo namque latet et ardet tantummodo, qui et lucere valet? Levetur, si placet, super candelabrum, ut sit lucerna ardens et lucens: sed sane ubi non prævaleat vis ventorum, ne forte (quod absit!) exstinguatur. Siquidem insolentia Lombardorum at inquietudo eorum cui non est nota? aut cui magis quam vobis? Nobis melius notis, quam sit ille episcopatus dissipatus, quamque domus exasperans. Quid putamus esse facturum juvenem, viribus corporis fractum, et quieti eremi assuetum, in populo barbaro, tumultuoso, procelloso? Quando poterit convenire tantæ sanctitati, et tantæ perversitati; tantæ simplicitati, et tantæ doloſitati? Reservetur, si placet, congruentiori loco, atque alteri populo: cui sic præsit, ut prosit: et festinatione non pereat fructus, quem poterit dare in tempore suo.

EPISTOLA CLVI (423).

AD EUMDEM, PRO CLERICIS AURELIANENSIBUS.

Usquequo misera illa Aurelianensis Ecclesia incassum viscera pulsata patris orphanorum, et iudicis viduarum? Quippe jacet jam olim in pulvere virgo nobilis Israel, non solum viduata viro (424), sed et charis orbata pignoribus. Proh dolor! non est qui sublevet eam. Quousque et filios non dimittitis cum matre misera clamantes post vos? illos dico, qui, amissis rebus et domibus, capitibus suis refugium solum invenere diffugium. Quid tardat intrepida manus, nullis hactenus vel negata oppressis, vel remissa præsumptoribus? Quid tardat, inquam, afflictos eripere de manu fortium, et reddere retributionem superbis? Et si tardat 158, non derelinquat usquequaque. Oportet magis dilatum auxilium tandem venire validius, et subvenire perfectius. Illa sit, si placet, molestæ tarditatis recompensatio, ut et qui apostolica patientia superbe abusi sunt, nihil inde in fine lucentur: et qui in verbo vestro patienter passi sunt, minime eos suæ quandoque pigeat patientiæ.

(424) Scilicet post Joannis episcopi obitum, qui, contigit anno 1133, vacavit sedes quatuor annis, ex Carolo Saussayo in Annalibus Aurelianensibus: cum Hugo decanus, qui electus fuerat, ex curia Regis rediens, a temerariis hominibus in via percussus est, teste Orderico Vitali ad annum 1134. Hæc vero epistola scripta est a Bernardo, uti et sequens, ante Romanam ejus tertiam professionem anni 1137.